

DOI: 10.3189/2308-4081/2022-12(1)-12

Старший викладач **НАТАЛІЯ РАТУШНЯК**,
Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Адреса: м. Хмельницький, вул. Озерна, 14, 29015, Україна
E-mail: osadchuk_nat@ukr.net
ORCID 0000-0003-1153-9637

Кандидат педагогічних наук, доцент **НАТАЛІЯ СИНЮК**,
Хмельницький національний університет
Адреса: м. Хмельницький, вул. Інститутська, 11, 29000, Україна
E-mail: nvs100377@gmail.com
ORCID 0000-0002-6889-1351

**МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК РЕАЛІЗАЦІЇ
ОСВІТНІХ РЕФОРМ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ
(НА ПРИКЛАДІ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ ОСВІТНІХ РЕФОРМ В УКРАЇНІ
«ДЕМОКРАТИЧНА ШКОЛА»)**

АНОТАЦІЯ

У статті означено вплив міжнародної співпраці на реалізацію освітніх реформ в Україні, зацентовано увагу на необхідності посилення цієї складової як важливого фактора інтеграції національної системи освіти в світовий освітній простір та посилення її конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг.

На прикладі Програми «Демократична школа», яка стала програмою підтримки освітніх реформ в Україні, проаналізовано такі напрями співпраці: розробка Державних стандартів початкової та базової середньої освіти, підвищення кваліфікації вчителів за допомогою онлайн-ресурсів, фасилітованих курсів та демократизація закладів освіти України. Так, для демократизації школи експертами та тренерами Програми «Демократична школа» було створено Інструмент демократичного розвитку школи, щоб допомогти вивчити та описати ситуацію в школі; ідентифікувати як досягнення, так і проблеми та виклики, обговорюючи їх відкрито; визначити можливі напрями розвитку; здійснювати моніторинг та оцінку досягнутих змін; сприяти усталенню демократичних практик у закладах освіти. Окрім того, співпраця між Державною службою якості освіти України та Європейським центром імені Вергеланда сприятиме підвищенню якості освіти та якості освітньої діяльності, впровадженню демократичних засад функціонування сфери освіти в Україні, розробленню і впровадженню стандартів та рекомендацій щодо організації внутрішньої системи забезпечення якості освіти закладів загальної середньої освіти.

Зроблено висновки, що міжнародна співпраця України у сфері освіти сприяє розвитку та реалізації освітніх реформ, а участь закладів загальної середньої освіти у міжнародних програмах та проєктах інтегрує Україну у світовий освітній простір. Розширення міжнародних контактів за рахунок укладання угод та здійснення спільних проєктів посилюватиме процес обміну досвідом та інформацією з провідними країнами світу у сфері освіти, що сприятиме поглибленню наявних зв'язків та налагодженню нових контактів.

Ключові слова: загальна середня освіта, міжнародне співробітництво, міжнародна співпраця, інноваційний розвиток, стратегічний пріоритет, європейський освітній простір, інтеграція, мобільність, конкурентоздатність.

**INTERNATIONAL COOPERATION OF UKRAINE AS A FACTOR
IN IMPLEMENTING EDUCATION REFORMS IN SECONDARY SCHOOL
(WITH REFERENCE TO THE “DEMOCRATIC SCHOOL” PROGRAM THAT
SUPPORTS EDUCATION REFORMS IN UKRAINE)**

ABSTRACT

The article highlights the role of international cooperation in the implementation of education reforms in Ukraine. Particular attention has been paid to the importance of improving this aspect as an essential factor in integrating the national education system into the global educational space and increasing its competitiveness in the market of educational services.

Based on the model of the Democratic School Program, which has become a support to education reform in Ukraine, such areas of cooperation as the development of the National Standards for Primary and Basic Secondary Education, teacher advanced training via online resources, facilitated courses, and democratization of educational institutions in Ukraine have been studied. The Democratic School Development Tool was created to democratize the school. It aims to help examine and describe the existing school situation; to identify and openly discuss achievements as well as problems and challenges; to define possible development options; to monitor and evaluate the changes achieved; and to promote the establishment of democratic practices in schools. Furthermore, the cooperation of the State Service of Education Quality of Ukraine and the European Wergeland Center will improve the quality of education and training activities, help implement a democratic framework for the functioning of education in Ukraine, as well as develop and implement standards and recommendations for the organization of the National Quality Assurance System for general secondary education institutions.

It has been concluded that the international cooperation of Ukraine in education supports the development and implementation of education reforms, while participation of general secondary education institutions in international programs and projects integrates Ukraine into the global educational space. Developing international contacts by concluding agreements and implementing joint projects will enhance cooperation with the world's leading countries in the field of education, improving existing partnerships and forging new ones.

Keywords: *general secondary education, international cooperation, innovative development, strategic priority, European educational space, integration, mobility, competitiveness.*

ВСТУП

Глобалізаційні процеси, що відбуваються в сучасному світі, набувають характеру каталізатора трансформаційних процесів системи освіти. Освіта стає інструментом взаємопроникнення не тільки знань і технологій, але й боротьби за ринок, розв'язання геополітичних завдань. Одним із пріоритетів стратегічного розвитку держави визнано її інтеграцію в Європейське співтовариство. Як зауважує В. Андрушенко (2011) «...нинішній етап суспільного прогресу повернувся до інтересів, інтелекту, людського розуму. Визначивши інтелект як стратегічний ресурс розвитку, європейська цивілізація першочергову увагу приділяє освіті й науці» (с. 3). Європейська освіта відкрита й прозора, налаштована на більш широкі міжнародні контакти й досягла у цьому серйозних успіхів.

Саме тому Україна має узгодити та наблизити свої соціально-економічні інституції до стандартів країн ЄС відповідно до загальноєвропейських вимог, що

потребує проведення низки реформ, спрямованих на підвищення рівня освітніх послуг, забезпечення рівного доступу громадян до якісної освіти, модернізацію змісту освіти відповідно до потреб сучасного ринку праці, адже освіта є ключовою інвестицією в розвиток людського потенціалу, стратегічним ресурсом поліпшення добробуту громадян, захисту національних інтересів, зміцнення авторитету держави на міжнародній арені. Вагомого значення набуває загальна середня освіта як основна ланка в освітній системі будь-якої країни та основа для успішного здобуття освіти наступних рівнів й самоосвіти протягом усього життя.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження – проаналізувати міжнародну співпрацю України в галузі освіти на прикладі Програми підтримки освітніх реформ в Україні «Демократична школа» (далі – Програма «Демократична школа») як важливого фактора реформування та модернізації національної системи освіти.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблеми перспективи розвитку освіти в контексті інтеграції до європейського освітнього простору та міжнародної співпраці вивчали О. Базиль, І. Козинець, О. Куклін, С. Соколов та ін. Участь українських закладів вищої освіти у міжнародних освітніх проєктах є предметом щорічних обговорень. Серед зарубіжних дослідників цю проблему висвітлюють Ф. Андрушкевич, Л. Жулева, Д. Мацкевич та ін. Питання міжнародного співробітництва в галузі освіти досліджують В. Андрущенко, Т. Антонюк, В. Бакіров, Л. Барановська, М. Барановський, Н. Бідюк, М. Бондаренко, І. Вакарчук, Ю. Горобець, М. Згуровський, О. Іванов, В. Кремень, Д. Табачник, М. Шубартовський та ін.

Для досягнення поставленої мети використано теоретичний метод дослідження – аналіз, синтез, порівняння, інтерпретація, узагальнення офіційних джерел, а саме сайту Міністерства науки і освіти України та Програми «Демократична школа» та ін.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сьогоднішнє покоління суттєво відрізняється від своїх попередників. Давати просто інформацію нині замало, тому необхідно вчити користуватися нею, перетворювати її на корисні знання (Гальцова та Дмитриченко, 2019). Постмайданна Україна потребувала змін, зокрема і в освіті, а гаслом того періоду можна вважати часто цитоване твердження про те, що «неможливо навчати дітей XXI століття у школах XX століття методами XIX століття» (Програма підтримки освітніх реформ в Україні «Демократична школа», 2022). Реформа розпочалася з обговорення Концепції «Нової української школи», а впровадження Нової української школи (НУШ) стало засадничою реформою Міністерства освіти і науки України. Основна мета – створити школу, в якій буде приємно навчатися й яка даватиме учням уміння застосовувати знання у реальному житті. Підходи до навчання та змісту освіти трансформуються, адже мета НУШ – виховати інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення та брати на себе відповідальність за їх виконання. (Лазебна, 2018).

Розбудова Нової української школи – процес довготривалий. Пріоритетом тут є розвиток компетентностей школярів, що передбачає набуття ними комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей та інших особистих якостей, які визначають здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність. Тобто формується ядро знань, на

яке накладатиметься уміння цими знаннями користуватися, а також цінності та навички, що знадобляться випускникам української школи у професійному та приватному житті (Концепція «Нової Української школи», 2016).

Усвідомлюючи свої потреби, Україна прагне утвердитися як новітня демократична держава. Від того, які внутрішні перетворення ми здійснимо, від чого відмовимося й що приймемо в національну систему освіти від європейських стандартів, буде залежати рівень нашої науки і освіти, ставлення до нас з боку світової спільноти. (Антонюк, 2013)

Програма «Демократична школа» стала програмою підтримки освітніх реформ в Україні, яка реалізовується Європейським Центром імені Вергеланда (Осло, Норвегія) за підтримки Міністерства закордонних справ Норвегії у співпраці з Міністерством освіти і науки України, Радою Європи, благодійної організації «Центр освітніх ініціатив» та Всеукраїнського фонду «Крок за кроком». Європейський центр імені Вергеланда (далі – Центр) – європейський експертний центр у сфері освіти для демократичного громадянства, прав людини та міжкультурного порозуміння, заснований Радою Європи та Норвегією у 2008 році з метою надання підтримки державам-членам Ради Європи у реалізації політики у згаданій сфері.

Центр відкритий до співпраці з усіма 47-ма державами-членами Ради Європи і пропонує цілу низку навчальних програм, ресурсів та заходів для освітян, тренерів, науковців, політиків та громадськості загалом. Меморандум про співпрацю було підписано 26 червня 2018 року в межах Всеукраїнської конференції «Демократична школа» в Києві, на якій Посол Королівства Норвегія в Україні Уле Т. Хорперстад відзначив, що «це одна з найбільших програм, яку підтримує уряд Норвегії в Україні» (Програма підтримки освітніх реформ в Україні «Демократична школа», 2022).

Програма долучилася до розробки низки державних документів, зокрема й Державного стандарту початкової освіти, Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, Державного стандарту базової середньої освіти, а також тісно співпрацює із Державною службою якості освіти (ДСЯО) щодо інструментів аудиту. Так, під час інституційного аудиту у процесі спостереження за навчальними заняттями експерти звертатимуть увагу на те, які ключові компетентності вдалося розвинути та які наскрізні змістові лінії реалізувати (Державна служба якості освіти України. Міжнародне співробітництво, 2022).

Державний стандарт, за яким уже навчаються першокласники з 1 вересня 2018 р. було затверджено на засіданні Кабінету міністрів України 21 лютого 2018 р. Уперше в Україні Державний стандарт створювався із залученням широкого кола фахівців із різних середовищ. Це педагоги-інноватори з різних регіонів України, представники громадського сектору, науковці, батьки. За основу взято досвід семи країн, а саме: Фінляндії, Сінгапуру, Ірландії, Шотландії, Франції, Канади та Польщі.

До розробки Державного стандарту базової середньої освіти затвердженого 30 вересня 2020 року, були залучені міжнародні експерти з проєктів «Нова українська школа – 2» (Польща), «Фінська підтримка реформи української школи» (Фінляндія) та Програма «Демократична школа».

Список компетентностей, яких набуватимуть учні, уже закріплено Законом України «Про освіту» (Про освіту, 2017). Він створювався з урахуванням «Рекомендації Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя» (від 18.12.2006 р.):

- вільне володіння державною мовою;

- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- математична компетентність;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей;
- культурна компетентність;
- підприємливість та фінансова грамотність (Про основні компетенції для навчання протягом усього життя, 2006).

Завдяки підтримці Європейського фонду освіти, за безпосередньої участі провідних європейських експертів, ці рекомендації та пов'язані з ними європейські документи («Рамки компетентностей») ретельно опрацьовувала команда авторів документа. Спільними для всіх компетентностей є так звані наскрізні вміння: читання з розумінням, вміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми.

Для набуття цих компетентностей школярі навчаються за діяльнісним підходом. Концепція НУШ пропонує також впроваджувати інтегроване та проєктне навчання. Це сприяє тому, що учні отримують цілісне уявлення про світ, адже вивчають явища з точки зору різних наук та вчать розв'язувати реальні проблеми за допомогою набутих знань.

Саме Програма «Демократична школа» спрямована на реалізацію системних демократичних реформ шкільної і дошкільної освіти в Україні й працює за такими напрямками:

- розробка освітньої політики завдяки участі у експертних робочих групах, ініційованих Міністерством освіти і науки України;
- розробка політики забезпечення якості освіти шляхом надання консультацій та порад, а також через обміни кращими практиками між українськими та міжнародними експертами;
- поширення результатів роботи Програми «Демократична школа», історії успіху, добрих практик, навчальних матеріалів для педагогів та досвіду міжнародних експертів для забезпечення системних змін та висвітлення прогресу реформування системи освіти України;
- розробка нових онлайн-матеріалів та масових відкритих онлайн-курсів для педагогів України (Програма підтримки освітніх реформ в Україні «Демократична школа», 2022).

Так, на платформі Prometheus (партнер Програми) оприлюднено онлайн-курси із циклу «30 кроків до Нової української школи: навчаємо громадянина», які містять практичні поради для ключових реформ у школі: запровадження ціннісно-орієнтованого компетентнісного навчання, розбудови якісного освітнього середовища,

наскрізного розвитку компетентностей, зокрема громадянської. Цикл курсів також орієнтовано на розбудову демократичного врядування, поглиблення реальної участі учнів і налагодження партнерства з батьками та громадою.

Цикл складається зі вступного курсу «Стартуємо до успішної школи» та чотирьох тематичних курсів:

1. «Секрети успішних директора і директорки» для шкільних адміністраторів.
2. «Успішне вчителювання – прості рецепти на щодень» для педагогів.
3. «Школа і громада для дитини» для громади, яка хоче співпрацювати зі школою.

4. «Шкільне життя онлайн» для підтримки шкільної спільноти у впровадженні та використанні цифрових технологій (Програма підтримки освітніх реформ в Україні «Демократична школа», 2022).

Кожен з цих курсів дає змогу отримати сертифікат про 30 годин підвищення кваліфікації. Пропонується інтерактивний посібник «30 кроків до Нової української школи: навчаємо громадянина», який містить структуровані навчальні матеріали для вчителів. Окрім того цікавим є Тулбокс – збірка вправ та матеріалів для формування та оцінки громадянських компетентностей учнів на різних предметах у школі та в рамках позаурочної і позашкільної програми. Всі вправи, викладені у Тулбоксі, розроблені або модифіковані вчителями-практиками, контактна інформація яких міститься у кожному доданому матеріалі та є чинними відповідно до програм і сприяють розвитку громадянських та професійних компетентностей педагога.

Команда програми підтримки освітніх реформ в Україні «Демократична школа» зазначає, що 70 тисяч осіб уже пройшли цей освітній цикл, а два курси – «Стартуємо до успішної школи» й «Успішне вчителювання – прості рецепти на щодень» увійшли в десятку найпопулярніших курсів на Prometheus за 2021 рік. Кількість сертифікованих випускниць і випускників курсів циклу «30 кроків до Нової української школи: навчаємо громадянина» сягнула вже 22,5 тисяч осіб, а загальна кількість – 70 тисяч (Програма підтримки освітніх реформ в Україні «Демократична школа», 2022). Адже саме реалізація компетентнісного підходу у закладах загальної середньої освіти залежить від вчителів.

Програма «Демократична школа» пропонує також змішане дистанційне навчання для педагогів, яке передбачає відбір за мотиваційними анкетами слухачів й слухачок та самостійне опанування навчального матеріалу, його апробацію на практиці та спільне обговорення результатів виконання завдань під час онлайн-занять за підтримки команди експертів-фасилітаторів. Вивчення теорії зведено до необхідного мінімуму, натомість перевага надається практично орієнтованій інформації та виконанню завдань. Для навчання використовується платформа Центру, де розміщено навчальні матеріали. На сьогодні функціонують три фасилітовані онлайн-курси:

1. «Розвиток громадянських компетентностей на різних предметах» для вчителів-предметників.

2. «Розвиток громадянських компетентностей через роботу учнівського самоврядування» для керівників закладів загальної середньої освіти та закладів професійної (професійно-технічної) освіти, їхніх заступників з виховної роботи, класних керівників, педагогів організаторів та інших освітян, які організують роботу учнівського самоврядування в школі.

3. «Як розвивати демократичне врядування в школі?» для керівників та заступників керівників закладів загальної середньої освіти та закладів професійної (професійно-технічної) освіти та ін.

Для перенесення роботи із демократизації закладу освіти у практичну площину експерти та тренери Програми розробили Інструмент демократичного розвитку школи (далі – Інструмент). За основу документу взято положення Європейської конвенції з прав людини, Конвенції про права дитини, Хартії Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і прав людини, Рамок компетентностей для демократичної культури, які розроблені Радою Європи, Європейської хартії про участь молоді в місцевому та регіональному житті та інших рекомендацій у сфері освіти для демократичного громадянства і прав людини.

Відтак, Інструмент визначає 25 демократичних стандартів у трьох основних напрямках: розвиток демократичного шкільного середовища та демократичного процесу врядування у школі, включення освіти для демократичного громадянства і прав людини в освітній процес, усталення партнерських зв'язків із громадою. Він слугує основою для самооцінки шкіл, водночас пропонує напрями для подальшого демократичного розвитку й допомагає моніторити рух школи у напрямку розвитку культури демократії (Програма підтримки освітніх реформ в Україні «Демократична школа», 2022).

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Таким чином, у статті означено вплив міжнародної співпраці на реалізацію освітніх реформ в Україні, зацентовано увагу на необхідності посилення цієї складової як важливого фактора інтеграції національної системи освіти в світовий освітній простір.

За результатами проведеного аналізу встановлено, що міжнародна співпраця України у сфері освіти сприяє розвитку та реалізації освітніх реформ, а участь закладів загальної середньої освіти у міжнародних програмах та проектах інтегрує Україну у світовий освітній простір. Тобто, необхідно розширювати міжнародні контакти за рахунок укладання угод та здійснення спільних проєктів, посилювати процес обміну досвідом та інформацією з провідними країнами світу у сфері освіти, що сприятиме поглибленню наявних зв'язків та налагодженню нових контактів.

У перспективі наступних розвідок у цьому напрямі плануємо розкрити процес співпраці українських закладів освіти щодо реалізації Інструменту; з'ясувати форми, ступінь, результативність співпраці; проаналізувати детальніше освітні програми співпраці та шляхи їх реалізації в умовах реформування української системи освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко, В. П. (2011). Основні характеристики Європейської університетської освіти та можливості їх реалізації в системі освіти України. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, Вип. 26, 3–15.
2. Антонюк, Т. Д. (2013). Міжнародне співробітництво та інтеграція у галузі освіти як важливий фактор конкурентоспроможності української освітньої системи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Історичні науки*, Вип. 21, 149–155. Режим доступу http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoai_2013_21_26 (дата звернення: 19.07.2022).
3. Гальцова, О. Л., Дмитриченко М. І. (2019). Міжнародна співпраця України з країнами Європи в галузі освіти. *Причорноморські економічні студії*, Вип. 44, 21–26. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2019_44_6 (дата звернення: 19.07.2022).

4. Державна служба якості освіти України (2022). *Міжнародне співробітництво*. Режим доступу: <https://sqe.gov.ua/diyalnist/mizhnarodne-spirvobitnictvo/>.
5. Лазебна Л. О. (2018). Нова українська школа – основа національної освітньої реформи. *Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України* : зб. мат. Всеукр. кр. столу. Київ : КНУБА.
6. Міністерство освіти і науки України. (2016). *Концепція «Нової української школи»*. Режим доступу https://base.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2017/10/rozd_1_/Oglyad.pdf (дата звернення: 12.08.2022).
7. Міністерство освіти і науки України (2022). *Співпраця з міжнародними організаціями*. Режим доступу <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodnadilnist/spivprasya-z-mizhnarodnimi-organizaciyami> (дата звернення: 10.08.2022).
8. Програма підтримки освітніх реформ в Україні «Демократична школа» (2022). Режим доступу: <https://www.schools-for-democracy.org/> (дата звернення: 19.07.2022).
9. Про освіту. № 2145-VIII § розд. II ст. 12 (2017). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 19.07.2022).
10. Про повну загальну середню освіту. № 463-IX (2020). Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 9.08.2022).
11. «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року. (2006). *Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС)*. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975 (дата звернення: 10.08.2022).